

***Assertio* și *Doxologia* – „Ecumenismul spiritual” al „ecumenicității mărturiei” cu și după Edmund Schlink**

Michael Plathow¹

Trad. din germană: Pr. Asist. Dr. Radu GÂRBACEA

Rezumat:

Termenii „assertio”, vestirea lucrării de mântuire a Dumnezeuului Cel Întreit (Biblia, M. Luther, liturghie), și „doxologia”, preamărirea Dumnezeuului Cel Întreit (Biblia, A. Kallis, Chr. Felmy, Liturghia) sunt descriși din perspectiva analizei lingvistice a teologului ecumenic E. Schlink. Aceștia se găsesc și sunt trăiți în „ecumenismul spiritual” al slujbelor Bisericii. Provocate de secularizarea mediilor de viață actuale, Bisericele sunt trimise împreună la „ecumenicitatea mărturiei” (*In* 17, 21b). În aceasta își găsește izvorul „ecumenismul spiritual”.

Cuvinte-cheie:

Assertio, doxologia, ecumenism spiritual, mărturie, Edmund Schlink

1. „Ecumenismul spiritual”

În prezent, se spune uneori că dialogul interconfesional cu Bisericele Ortodoxe a stagnat și că s-a strecurat oboseala². Acest lucru ar fi valabil și acum, după ce cele zece eparhii ortodoxe structurate la nivel național, cu un număr de 1,4 milioane de membri în Germania, au fuzionat în 1994 în „Comisia Bisericilor Ortodoxe din Germania/Asociația Eparhiilor (KOKID)”, iar la 27.2.2010 s-a constituit „Conferința

¹ Prof. Dr. Michael Plathow, Wiss.-Theol. Seminar, Kisselgasse 1, 69117 Heidelberg. E-mail: michael@plathow.de.

² Wolfram Langpape, *Hierarchie der Wahrheiten als ökumenisches Modell*, Göttingen, Vandenhoeck&Ruprecht, 2018, p. 15; Dagmar Heller, „Der Dialog zwischen der Orthodoxie und den Kirchen der Reformation – Probleme und Perspektiven”, în *Una Sancta* 66/1 (2011), p. 31-48, aici p. 38.

Episcopilor Ortodocși din Germania (OBKD)”, sub președinția Mitropolitului Dr. Augoustinos (Lambardakis)³. Acest lucru s-ar întâmpla în ciuda slujbelor ortodoxe, cu invitație la Împărtășire, la cel de-al Doilea Congres Ecumenic de la München și la Congresul Evanghelic de la Berlin din 2017 și după sărbătoarea ecumenică a Înălțării Crucii din 14 septembrie 2017 de la Trier. De asemenea, acest lucru s-ar întâmpla în ciuda declarației de recunoaștere reciprocă a Botezului între cele mai multe dintre Bisericile membre ale organizației „Arbeitsgemeinschaft Christlicher Kirchen” la 29 aprilie 2007 în Catedrala din Magdeburg. Se argumentează că baza spirituală a vieții ecumenice ar fi fost înlăturată în favoarea unui ecumenism al acțiunii și al organizării, care vizează compromisuri contractuale. Aceste întrebări sunt o provocare a rugăciunii lui Iisus din *Ioan 17, 21* la „ecumenism spiritual”. Acest lucru ar trebui să se reflecte în public în societatea noastră de pluralizare și secularizare religioasă din Germania și Europa, în mărturia comună a creștinilor și bisericilor.

În timpul vizitei prilejuite de concertul de Crăciun al Parohiei ortodoxe grecești „Înălțarea Sfintei Cruci” din Mannheim din 23.12.2018, am devenit personal conștient de semnificația ecumenică a cultului creștin cu structura sa „de preamărire și vestire”. De-a lungul deceniilor, în calitate de pastor și teolog evanghelic, am participat la multe slujbe de Vecernie bizantină și „dumnezeiești Liturghii” ale tradiției ortodoxe grecești și ruse. Cu toate diferențele, și străin fiind de limbaj, de cântări, de melodii și gesturi, am simțit în același timp familiaritate și am recunoscut similaritate în narațiunile biblice, în preamărirea Dumnezeului Celui Întreit, în mărturisirea de adorare a misterului mântuirii prin Crucea și Învierea lui Hristos. Mărturisirea de credință niceo-constantinopolitană (381) și cea efeseană (431) integrează credincioșii prin evenimentele liturgice ale anamnezei, epiclezei și trisanghionului în lucrarea Dumnezeului Celui Întreit în Biserică și în lume, și în slujirile credincioșilor și ale Bisericii pentru Dumnezeu. Structura proclamativă și doxologică a serviciului divin se dovedește a fi centrul „ecumenismului spiritual” (UR 8), „socoteala pentru nădejdea, care ne este dată” (*1 Ptr 3, 15*).

2. Vestirea

Cuvântul Dumnezeului Cel Întreit Se dovedește a fi o mărturie a adevărului care a devenit realitate: puternic, ca un foc care încălzește și răspândește lumina, ca un „ciocan care sfarmă stâncile” (*Ier 23, 29*), „mai ascuțit decât o sabie cu două tăișuri” (*Evr 4, 12*), Cuvântul Dumnezeului Cel Întreit lucrează ceea ce promite și promite ceea ce face; nu se întoarce gol (*Is 55, 11*). Cuvântul, „de o ființă cu Tatăl”, ca Logos,

³ Nikolaj Thon, „Ethnische Vielfalt und Einheit im Glauben. Die Orthodoxe Kirche in Deutschland und ihr historischer Weg zu einer Bischofskonferenz”, în Thomas Bremer, Asad Elias Kattan, Reinhard Thöle (ed.), *Orthodoxie in Deutschland*, Münster, Aschendorff Verlag, 2016, p. 51-70.

a fost făcut trup de Duhul Sfânt, Care „de la Tatăl purcede”, și trăiește printre noi (*In* 1, 14). Dumnezeu S-a făcut om în Iisus Hristos, sub legea păcatului și a morții, pentru a aduce prin Crucea și Învierea lui Hristos mântuirea și eliberarea lumii. În acest cuvânt care lucrează spiritual se mărturisește în mod proclamativ adevărul adevărit spre viață și fericire (*In* 14, 6)

M. Luther a considerat „assertio” drept „cardo”, adică punct central și balama, în conflictul cu Erasmus de la Rotterdam fiind de importanță majoră. Nu era vorba despre opinii, „opinionēs”, „sententiae”, care lasă scepticii în suspans (WA 58, 603, 4). Împlinirea și bucuria în „assertio”, „delectari assertionibus”, ca mărturie a adevărului, întrucât este întemeiată cu autoritate în Sfintele Scripturi și în vechile mărturisiri ale Bisericii și este proclamată în Biserică, înseamnă pentru teologul și gânditorul fundamental al evlaviei: a adera statornic, a întări, a mărturisi, a lua în seamă și a persevera neclintit, „constant adhaerere, afirmare, confiteri, tueri atque invictum perseverare” (WA 18, 603, 13f). Promisiunea Cuvântului lui Dumnezeu prin Duhul Sfânt creează credință și permite ca trăirea credinței să se bazeze pe certitudinea mântuirii, „certitudo”. „Scoateți vestirea adevărului de către Duhul Sfânt, așa că l-ați îndepărtat pe creștin” (WA 18, 603, 28f)⁴.

„Duhul Sfânt nu este un sceptic. El nu ne-a scris îndoieli sau opinii goale în inimile noastre; ci certitudini ale adevărului, mai sigure și mai ferme decât viața în sine și toată experiența” (WA 18, 605, 32-34)⁵. Cu privire la persoana lui M. Luther, călugărul dominican M. Bucer a putut să-i scrie lui Beatus Rhenanus imediat după „Disputa de la Heidelberg” (26 aprilie 1518), la 1 mai 1518: „Cu Erasmus totul se concentrează la el; prin acesta este mai excepțional, ceea ce acela doar șoptea, acesta învață în mod deschis și liber” (WA 9, 162, 8-10)⁶.

Din nou și din nou, în diferitele sale scrieri, M. Luther mărturisește cu *I Corinteni* 1, 30: „Dumnezeu L-a făcut pe Hristos pentru noi înțelepciune, cunoaștere, sfințire și răscumpărare”. Hristos, piatra de temelie, constituie Biserica Sa, deoarece Duhul Sfânt creează și menține în același timp credința individului în parte și a Bisericii prin predica generată de Duhul Evangheliei și prin darul sacramentelor. Sufletul „nu are alt lucru... în care trăiește, este evlavios și este creștin, decât Sfânta Evanghelie, cuvântul lui Dumnezeu, propovăduit de Hristos. După cum spune El Însuși, *Ioan* 11: „Eu sunt Învierea și viața”. La fel, *Matei* 4: „Omul nu trăiește doar cu pâine, ci și cu fiecare cuvânt care vine din gura lui Dumnezeu”. Deci trebuie să fim din nou încredințați că sufletul se poate lipsi de toate lucrurile, numai de cuvântul lui

⁴ „Tolle assertionens, et Christianismum tolisti”.

⁵ „Spiritus sanctus non est Scepticus, ne dubia aut opinionēs in cordibus nostris scripsit, sed assertionēs ipsa vita et omni experientia certiores et firmiores”.

⁶ „Cum Erasmo illi conveniunt omnia, quin uno hoc praestare videtur, quod, quae ille duntaxat insinuat, his aperte docet et libere”.

Dumnezeu nu, și fără cuvântul lui Dumnezeu niciun lucru nu-l ajută. Dar dacă el are Cuvântul lui Dumnezeu, atunci el nu mai are nevoie de nimic altceva, căci el are în cuvântul îndeajuns, hrană, bucurie, pace, lumină, artă, dreptate, adevăr, înțelepciune, libertate și tot ceea ce este bun cu îmbelșugare”(WA 1 , 722, 5-14). Acest cuvânt al adevărului este atestat ca „centrul Scripturii” în „ceea ce-l propulsează pe Hristos” (WA 10I, 73, 15; 46, 414, 15). Cu vechile mărturisiri de credință ale Bisericii și cântările bisericești, „summum mysterium” se mărturisește: „Hristos, Fiul lui Dumnezeu, devenit om; Dumnezeu în Treime; Hristos Cel ce a suferit pentru noi va domni în veci” (WA 18, 606, 26-28)⁷. Dumnezeu, Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, precum și Iisus Hristos, Dumnezeu adevărat și om adevărat (WA 49, 571, 30f; 572, 16f), este învățat și laudat ca „Summa credinței creștine”. Ca subiectul teologiei, ca „subiectum theologiae”, sunt mărturisite următoarele: persoana, păcătosul, care își pierde viața înaintea lui Dumnezeu, pe care Îl justifică Dumnezeu și este Mântuitorul său (WA 40 II, 327, 12-328, 2)⁸. Iar accentul vieții creștine este rezumat în „Credința și iubirea” (BoA 5, 101, 25-28).

3. Doxologia

Pe 23 decembrie 2018, „Corul de cântăreți bizantini al Asociației de Muzică Grecească din München e. V.” a cântat în biserica „Înălțarea Sfintei Cruci” din Mannheim, de asemenea, troparul sărbătorii Crăciunului : „Nașterea Ta, Hristoase Dumnezeul nostru, răsărit-a lumii lumina cunoștinței, că întru dânsa cei ce slujeau stelelor de la stea au învățat să se închine Ție, Soarelui Dreptății, și să Te cunoască pe Tine, Răsăritul cel de Sus. Doamne, slavă Ție!”. Doxologia „Slavă Tatălui și Fiului și Sfântului Duh”, cântată din nou și din nou în slujba ortodoxă⁹ și la Ceasuri¹⁰, a rezonat cumva cu cântarea „Sfinte Dumnezeule, Sfinte tare, Sfinte fără de moarte, miluiește-ne pe noi”, care se cântă la „Sfânta Liturghie”¹¹. Lauda Dumnezeului Treimic al

⁷ „Christum filium Dei factum hominem, Esse Deum trinum et unum, Christum pro nobis passum et regnaturum aeternaliter”.

⁸ „homo reus et perditus, et deus iustificans vel salvator”.

⁹ Anastasios Kallis (ed.), *Liturgie. Die Göttliche Liturgie der Orthodoxen Kirche. Deutsch – Griechisch – Kirchenslawisch*, Mainz, 1989, p. 40, cu referire la Vasile cel Mare, *Liber de Spiritu Sancto*, în PG 32, 67-218; Ioan Vasile Leb, Konstantin Nikolakopoulos, Ilie Ursa (ed.), *Die Orthodoxe Kirche in der Selbstdarstellung. Ein Kompendium*, Münster, LIT, 2016, aici: Konstantin Nikolakopoulos, „Hymnographie und Musik in der byzantinischen Ostkirche”, p. 159-170; Ciprian-Ioan Streza, „Liturgie, Gottesdienst, Liedgut”, p. 139-158, în special p. 153.

¹⁰ *Der Orthodoxe Vespertagesdienst. Hermeneia*, Bd. 1, Recklinghausen, Antel Bongers, 1988.

¹¹ *Göttliche Liturgie*, p. 38.

teologiei liturgice oferă ecleziologiei euharistice a Ortodoxiei experiența înălțătoare¹² a prezenței tainei mântuirii pentru îndumnezeirea omului și a creației.

În acest context, ar trebui să amintim analiza structurală a lui Edmund Schlink a răspunsurilor credinței la Evanghelia marilor fapte ale Dumnezeuului Treimic: ale Tatălui, „originea eternă a Fiului și a Duhului Sfânt”. În contextul unor răspunsuri multiple, precum rugăciunea personală și colectivă, ca o adresare către și un dialog purtat cu Dumnezeu, mărturia pe care Evanghelia o proclamă în fața oamenilor, doctrina asumată de gândire, doxologie și mărturisirea care concentrează toate răspunsurile, este doxologia, care îl laudă pe Dumnezeuul Treimic Însuși, „care este în vecii vecilor” (cf. *Apoc* 4, 9-10): Sfântul, Atotputernicul, Iubitorul¹³. În Rugăciunea „Tatăl nostru”, comunitatea globală mărturisește: „Că a Ta este împărăția și puterea și slava în veci” și este de acord cu marea doxologie a închinării pământești și cerești: „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oamnei bunăvoire” (*Lc* 2, 14), „Lui fie slava în veci” (*Rom* 11, 36 f; *1 Tim* 1, 17). Cântecelile liturgice ale Apocalipsei se deschid, în consecință, în *Apoc* 4, 11; 19, 1ff, 7, 12, pentru rezonanța universală a preamăririi Universului.

Pe temelia comună a mărturiilor biblice și a crezului niceo-constantinopolitan (381) există corespondențe între slujba de cult ortodox determinată de doxologia Dumnezeuului Cel Întreit, pe de o parte, și Trisanghionul slujbei evanghelice trinitar structurate, pe de altă parte, care se compune din Versetul Biblic introductiv, Preamărirea din Rugăciunea premergătoare lecturilor biblice și Gloria Patri; Mărturisirea credinței, Salutul, Trisanghionul, Doxologia Rugăciunii Tatăl Nostru și Binecuvântarea Aaronică, se găsesc și în rugăciuni, precum și în imnurile Rugăciunilor pentru anumite ore ale zilei, parte făcând Magnificat (Binecuvintează suflete al meu pe domnul, *Lc* 1, 46) și Nunc dimitis („Acum slobozește...”). În ciuda diferențelor, ceea ce este comun este mai mare decât ceea ce separă.

¹² Karl Christian Felmy, *Orthodoxe Theologie. Eine Einführung*, Darmstadt, Wiss. Buchgesellschaft, 1990, p. 40-58, aici p. 43.

¹³ Edmund Schlink, *Ökumenische Dogmatik*, Göttingen, Vandenhoeck&Ruprecht, ²1985, p. 742-760, aici p. 759: „Im doxologischen Bekenntnis zum dreieinen Gott, wie er dann von Gregor von Zypern und Gregor Palamas entfaltet wurde, geht es um den gemeinsamen Lobpreis des Geheimnisses der göttlichen Lebensfülle. Bei den relationalen Unterschieden geht es „um eine spezielle Gestalt desselben scheinbaren Widerspruchs, der im Begriff der Trinität enthalten ist und der unterschiedliche komplementäre Aussagen hervorruft”. Vezi și despre doxologie: Dietrich Ritschl, *Zur Logik der Theologie*, München, ²1988, p. 336-338; Ottmar Fuchs, „Doxologie. Anerkennung Gottes in der Distanz”, în *Gebetslogik. Reflexionen aus interkonfessioneller Perspektive*, Johann Hafner, Julia Enxing, André Munzinger (ed.), Beihefte zur Ökumenischen Rundschau 103, Leipzig, 2016, p. 181-207.

4. Assertio și doxologia

În prefața la manualul „Misterul închinării. Sfânta Liturghie și Laudele Bisericii Ortodoxe”, cu cuvânt înainte al mitropolitului Dr. Augoustinos, se poate citi: „Rugăciunea bisericii este alimentată de cuvintele Sfintei Scripturi, astfel încât invocarea lui Dumnezeu în rugăciune (aclamația) este în același timp proclamarea faptelor Sale de mântuire și stăpânirea lui (proclamare). Biserica Ortodoxă, ca Biserica a Rugăciunii, este și Biserica Cuvântului lui Dumnezeu. Rugăciunea și predicarea sunt inseparabile”¹⁴. Mărturia și rugăciunea, afirmarea (vestirea) și doxologia caracterizează închinarea ortodoxă și rugăciunea la anumite ore, precum și slujba evanghelică și rugăciunea la anumite ore. Fundația spirituală și teologică comună este credința în Dumnezeul triunitar, așa cum este atestată în Sfintele Scripturi, care este mărturisit în crezul niceo-constantinopolitan, în care închinarea celebrează laudele doxologice, în care predica este proclamată în mod asertor, prin care mărturisirea și preamărirea doxologică se manifestă public ca proclamare și mărturie.

În ceea ce privește conținutul, este credința în Dumnezeu, Tatăl „...Care a creat totul”; în „singurul Domn Iisus Hristos, Fiul Unul-născut al lui Dumnezeu, ...de o ființă cu Tatăl, ...Care S-a coborât din cer pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire, ...El a fost răstignit pentru noi, ...a înviat a treia zi”; în Duhul Sfânt, „Domnul de viață făcător”, Care de la Tatăl porcede, „Care este închinat și slăvit împreună cu Tatăl și cu Fiul”, astfel încât credincioșii, Biserica, toată creația „să fie spre lauda slavei Sale” (*Efes* 1, 12). Duhul Sfânt, după cum mărturisește Luther (BSLK 654, 4)¹⁵, se dovedește a fi „sfântitor, aducând în comuniune cu Hristos (BSLK 654, 16). Duhul Sfânt construiește și susține „Biserica una, sfântă, catholică și apostolică” dă iertarea păcatelor și înfăptuiește „învierea morților și viața veacului ce va să fie”. Toate creaturile sunt implicate în lucrarea Sa glorioasă, care face totul nou. „Totuși, pentru că sfințenia a început și crește zilnic, așteptăm ca trupul nostru să fie acoperit cu toată murdăria, pentru ca în mod miraculos să învie la o sfințenie totală și completă într-o nouă viață eternă” (BSLK 659, 1-7).

Este vorba de fundamentul care leagă Bisericele în ciuda diferențelor teologice, liturgice și culturale în ceea ce privește configurația muzicală, melodică și ritmică. Ca o comunitate conciliantă, „ecumenism spiritual”, în diversitate împăcată, obișnuința în predicare și rugăciune este sărbătorită cu „rugăciunea comună interdenominativă”¹⁶.

¹⁴ Sergius Heitz (ed.), *Mysterium der Anbetung. Göttliche Liturgie und Stundengebet der Orthodoxen Kirche*, Köln, Luthe Verlag, 1986, p. XIX.

¹⁵ Cf. Michael Plathow, „Der Geist hilft unserer Schwachheit auf. Forschungsbericht zu M. Luthers Rede vom Heiligen Geist”, în idem, *Freiheit und Verantwortung*, Erlangen, Martin-Luther-Verlag, 1996, p. 45-80.

¹⁶ Cf. „Zentralausschuss des Ökumenischen Rates der Kirchen (26.8.–3.9.2002)”, în *epd Dok* 39/2002, p. 6-36 (31).

„Lex credendi” presupune „lex orandi”, deoarece experiența credinței precede cunoașterea credinței. Proclamarea Cuvântului Dumnezeuului Treimic generată de Duhul Sfânt și lauda doxologică a Dumnezeuului Treimic structurează rugăciunea serviciului divin. Proclamarea și doxologia Dumnezeuului Treimic ar trebui sărbătorite mai des și mai intens într-un „ecumenism de încredere”, trăite într-un „ecumenism spiritual”, care întotdeauna împuternicește spre o mărturisire comună în societatea noastră plural religioasă și secularizată. Sunt descoperite nu numai compatibilitatea, ci și sugestiile reciproce. Acest lucru se aplică chiar și multor expresii muzicale populare, cum ar fi „Gloria Patri”, „Gloria in Excelsis Deo”, lauda contemporană a Dumnezeuului Treimic; ei preiau mediul emoțional și de viață al tinerei generații și combină „rugăciunea comună interdenominativă” în „ecumenismul spiritual”, fără a urma tendințele uneori triumfaliste sau emoționale.

5. Un ecumenism al mărturiei

„Ecumenismul spiritual” și „ecumenismul mărturiei” se îmbină în interacțiunea mărturiei afirmative a misterului revelației de Sine a Dumnezeuului Cel Întreit în Iisus Hristos pentru mântuirea și sfințirea întregii lumi cu lauda doxologică a lui Dumnezeu, a Tatălui, a Fiului, a Duh Sfânt, Creator, Împăciuitoar, Creator nou. Slavă Lui în veci. Mărturia „ecumenismului spiritual” în rugăciunea comună interdenominativă cu „assertio” și „doxologia” se dovedește a fi răspunsul la provocarea vremii noastre, în același timp, împuternicește mărturia și slujirea în lumi de pluralizare și secularizare religioasă.